

Kritik mot en rådman vid Malmö tingsrätt för hanteringen av åberopad bevisning i ett brottmål samt uttalanden om handläggningen av samma fråga vid Hovrätten över Skåne och Blekinge

Beslutet i korthet: En person stod vid tingsrätten åtalad för att inte ha stannat med sin cykel på ett korrekt sätt vid stopplikt. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten ville personen åberopa innehållet i en dator som varit kopplad till cykeln för att visa att personen hade stannat vid stoppskylten. Ordföranden angav att det av säkerhetsskäl inte var tillåtet att koppla externa källor till tingsrättens datorer och personen lämnade då i stället in GPS-utskriften från cykeldatorn. I beslutet kritiseras ordföranden för att inte ha klargjort om personen nöjde sig med att åberopa utskrifterna eller om han vidhöll att innehållet i cykeldatorn skulle föreläggas på annat sätt, exempelvis genom en komplettering av förundersökningen med en undersökning av cykeldatorn. I beslutet görs även uttalanden om hovrättens handläggning av denna fråga i samband med bedömningen av om prövningstillstånd i målet skulle meddelas eller inte.

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot bl.a. Malmö tingsrätt och Hovrätten över Skåne och Blekinge med anledning av att han i ett mål om förseelse mot trafikförordningen förvägrats att åberopa bevisning i form av en elektronisk fil ur en cykeldator med hänvisning till att domstolarna inte tog emot sådana. Enligt honom framgick det av den elektroniska filen att han stannade vid stopplikten, något som åklagaren påstod att han inte hade gjort. Då domstolarna inte tog emot hans elektroniska fil fick han i stället åberopa utskriften av s.k. skärmdumpar från sin dator. Han uppgav även att tingsrätten hade förvägrat honom att visa upp den aktuella cykeldatorn vid huvudförhandlingen i målet.

Utredning

Handlingar från tingsrätten och hovrätten begärdes in och granskades.

Ärendet remitterades därefter till tingsrätten och hovrätten för upplysningar och yttrande över handläggningen av AA:s begäran om att få åberopa viss bevisning.

Tingsrätten (lagmannen BB) kom in med följande remissvar.

Ordföranden vid målets handläggning vid tingsrätten, rådmanen CC, har anfört följande.

Som ordförande vid huvudförhandlingen i Malmö tingsrätt den 20 januari i år (2012, JO:s anmärkning) kan jag lämna följande upplysningar om vilka diskussioner som förekom vid det tillfället angående AA:s önskemål om att åberopa bevisning.

Det är riktigt att AA vid huvudförhandlingen hänvisade till sin cykeldator och sa att den med säkerhet visade att han hade stått helt stilla vid stopplikten. Han frågade inledningsvis om han kunde koppla in cykeldatorn i tingsrättens datasystem men när jag förklarade för honom att det, av säkerhetsskäl, inte var tillåtet att koppla in externa källor i tingsrättens datorer lämnade han istället in de GPS-utskriften från cykeldatorn som han nämner i sin anmälan. Såvitt jag minns idag förekom det inte någon ytterligare diskussion om cykeldatorn under resten av förhandlingen.

Undertecknad har talat med personal vid tingsrättens registratorskontor och fått bekräftat att tingsrätten tar emot elektroniska filer av standardformat. Såvitt framkommit har ingen i vår personal nekat någon att skicka in en elektronisk fil.

Tingsrättens IT-administratör har förklarat att han inte känner till så mycket om cykeldatorer, men att han genom sökning på internet kommit fram till att det finns cykeldatorer som kan anslutas till en dator för att föra över resultat och/eller uppdatera programvaran. IT-administratören framhåller att tingsrätten värnar om säkerheten i sitt datasystem, men menar att det eventuellt skulle ha varit möjligt att föra över information från en cykeldator till en fristående dator. Därefter skulle det vara möjligt att visa innehållet via projektorn i sessionssalen. Utan att genomföra en kontroll är det emellertid, enligt IT-administratören, inte möjligt att säkert avgöra om detta är möjligt.

Jag delar självklart klagandens uppfattning att det råder fri bevisprövning. Tingsrätten tar regelmässigt emot elektroniska filer av standardformat. Utan närmare uppgifter om vad det är klaganden velat lämna in är det inte möjligt att uttala sig om det är tekniskt genomförbart för tingsrätten att ta emot uppgifterna. Under alla förhållanden har klaganden fått lämna in GPS-utskriften från sin cykeldator. Uppenbarligen har detta inte varit tillräckligt för en frikännande dom. På det underlag som finns gör jag bedömningen att tingsrätten inte förfarit felaktigt.

Upplysningsvis kan jag tillägga att Högsta domstolen beslutat att inte meddela prövningstillstånd (HD:s mål Ö 2094-12).

Hovrätten (presidenten DD) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande från hovrättslagmännen EE och FF. DD uppgav att han ställde sig bakom de synpunkter som fördes fram i hovrättslagmännens yttrande.

EE och FF anförde följande.

Målet avgjordes av hovrätten den 29 mars 2012 genom beslut att inte meddela prövningstillstånd. Vid avgörandet var hovrättslagmannen EE ordförande och numera hovrättslagmannen FF föredragande och referent. Dessutom deltog tf. hovrättsassessorn GG.

Efter överklagande av hovrättens avgörande meddelade Högsta domstolen den 28 juni 2012 beslut att inte meddela prövningstillstånd.

Som framgår av handlingarna i målet har AA såväl vid tingsrätten som i hovrätten hänfört sig till sin cykel- och gps-dator samt registreringar från denna i en elektronisk fil. Såvitt är bekant för oss har AA inte förvägrats att ge in denna fil eller något annat till hovrätten, vare sig genom något formellt beslut eller i form av ett underhandsbesked. Vi känner alltså inte igen skrivningen i AA:s skrivelse till JO att hovrätten skulle ha vägrat att ta emot denna bevisning.

Vid hovrättens beslut att inte meddela prövningstillstånd i målet var innehållet i AA:s överklagandeskrift väl känt för hovrättens ledamöter. Härvid vägdes in vilket

bevisvärde – särskilt i belysning av den bevisning som åklagaren åberopat – som kunde finnas i den aktuella filen och cykeln med dess ”cykeldator” samt de utskrifter/grafar som getts in till tingsrätten. För hovrätten framstod det som icke behövt för avgörande av frågan om prövningstillstånd att dessförinnan be AA att hit ge in den elektroniska fil – och eventuellt även sin cykel med vidhängande s.k. cykeldator – som han åberopade. Han har därför inte anmodats att lämna in detta material till hovrätten.

En beståndsdel i avgörandet av frågan om prövningstillstånd var naturligtvis huruvida det vid tingsrätten kunde ha förekommit något rättegångsfel som borde föranleda återförvisning av målet eller beslut att bevilja prövningstillstånd och därmed en ny rättegång i hovrätten. Som framgår av hovrättens avgörande besvarades också den frågan nekande.

AA kommenterade domstolarnas remissvar. Beträffande handläggningen vid tingsrätten uppgav han bl.a. att de han, inför huvudförhandlingen, hade talat med angående att ge in en elektronisk fil var domstolssekreterarna HH och JJ. Han fick då beskedet att tingsrätten saknade möjlighet att ta emot elektroniska filer.

JO inhämtade därför kompletterande muntliga upplysningar från HH och JJ vid Malmö tingsrätt. De uppgav båda att de inte hade något minne av att de haft något sådant samtal med AA.

Bedömning

I brottmål ska processen grundas på principen om parternas likställdhet. För att denna princip ska få ett reellt innehåll måste den tilltalade tillerkännas de rättigheter som kan anses nödvändiga för att han eller hon ska kunna försvara sig på ett fullgott sätt. Utmärkande för en rättvis rättegång är därför att parterna är likställda i processen och att proceduren inte gynnar den ene på den andres bekostnad. Den tilltalade får alltså inte ha sämre möjligheter än åklagaren att utföra sin talan inför domstolen utan ska ha lika goda möjligheter att t.ex. åberopa bevisning.

Med detta sagt gör jag följande bedömning när det gäller domstolarnas handläggning av frågan om den åberopade elektroniska filen.

Handläggningen vid tingsrätten

AA har uppgett att han inför huvudförhandlingen, vid kontakt med två domstolssekreterare, fått beskedet att domstolen inte kunde ta emot elektroniska filer samt att han vid huvudförhandlingen nekats att visa hur den aktuella cykeldatorn fungerar.

De två domstolssekreterarna har inget minne av att de haft något samtal med AA angående ingivandet av elektroniska filer och några sådana kontakter har inte noterats i verksamhetsstödet Vera. Inte heller har det enligt tingsrättens remissyttrande kunnat utredas att någon annan i personalen nekat någon att skicka in en elektronisk fil.

Mot bakgrund av det som kommit fram finner jag det inte meningsfullt att ytterligare utreda vad som hänt före tingsrättens huvudförhandling i målet. Givetvis är det inte annat än undantagsvis av t.ex. tekniska eller säkerhetsmässiga skäl

acceptabelt av en domstol att vägra ta emot bevisning i form av elektroniska filer. Det som kommit fram beträffande tingsrättens handläggning utgör dock inte tillräckligt underlag för att rikta någon kritik mot tingsrätten i detta avseende.

Beträffande vad som ägde rum vid huvudförhandlingen i målet har rådmannen CC och AA lämnat något olika versioner. Det framstår dock som klart att AA hade med sig cykeldatorn till huvudförhandlingen och att han sade att innehållet i den visade att han stått helt stilla vid stopplikten. Det står också klart att det vid huvudförhandlingen inte fanns tekniska möjligheter att ta del av innehållet i den elektroniska fil som fanns i cykeldatorn.

Enligt 46 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken, RB, ska rätten se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. Detta är vad som brukar benämnas rättens materiella processledning. En domares möjlighet att vara självständigt verksam i brottmålsprocessen kommer även till uttryck i andra bestämmelser i rättegångsbalken. Bl.a. kan rätten självant inhämta bevisning (35 kap. 6 § RB) och förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen (45 kap. 11 § RB).

Domstolens ansvar för att utreda målet, särskilt såvitt avser skuldfrågan, är omdiskuterad (se bl.a. SOU 2013:17 s. 218 ff.). Vid rättegångsbalkens tillkomst var domstolens utredningsansvar ganska långtgående. Trots att lagregleringen inte genomgått några större förändringar i detta avseende så har utredningsansvaret i praktiken kommit att tunnna ut med tiden. I samband med en större reform av rättegångsbalken (se prop. 1986/87:89 s. 108 f.) anfördes att domarens verksamhet för att komplettera utredningen inte bör ta sig formen av ett förstahandsansvar utan att om domaren före huvudförhandlingen märker att en viss komplettering av inte rent formell beskaffenhet förefaller motiverad, bör han eller hon i första hand göra parterna uppmärksamma på frågan och överlåta åt någon av dem att föra in det nya materialet i målet. Domstolens möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen bibehölls men det angavs att denna endast torde komma till praktisk användning i extrema undantagsfall.

Den nyligen avslutade Straffprocessutredningen har i sitt arbete kommit till slutsatsen att bestämmelserna som ger rätten möjlighet att självant komplettera förundersökningen eller besluta om sådan undersökning i det närmaste är obsoleta och i praktiken inte längre kommer till användning (se SOU 2013:17 s. 227). Utredningen ifrågasätter också om ett sådant självständigt agerande från en domare vore förenligt med de krav som ställs i Europakonventionen på ett kontradiktoriskt förfarande och en oavhängig och opartisk domstol (a.a. s. 213 och 221). Utredningen föreslår därför att det ska krävas yrkande från part för att rätten ska få förelägga åklagaren att fullständiga eller genomföra förundersökning (a.a. s. 226 ff.). Vidare föreslår utredningen att det i brottmål ska ankomma på parterna att svara för bevisningen. Några förändringar i 46 kap. 4 § RB föreslås inte men

utredningen föreslår att det införs uttryckliga regler om rättens materiella processledning i brottmål under förberedelsen i tingsrätt och hovrätt.

Även om bestämmelserna som innebär att rätten självmant kan besluta om en komplettering av förundersökningen kan ifrågasättas, har rätten alltså ett ansvar för att, inom ramen för sin materiella processledning, klarlägga parternas ståndpunkter och vilken bevisning som de åberopar till stöd för sin talan. Som framgått av utredningen hade AA med sig cykeldatorn till huvudförhandlingen och gjorde där gällande att den med säkerhet visade att han inte gjort sig skyldig till den åtalade gärningen. Enligt min mening hade det då ålegat CC att i enlighet med 46 kap. 4 § RB utreda om AA nöjde sig med att åberopa utskriften eller om han vidhöll att innehållet i cykeldatorn skulle förebringas på annat sätt. Eftersom det av tekniska skäl inte gick att få fram innehållet i datorn i tingsrättens lokaler hade det varit lämpligt att utreda om AA yrkade att rätten med stöd av 45 kap. 11 § RB skulle förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen med en undersökning av cykeldatorn. CC kan inte undgå kritik för att han inte klargjorde AA:s inställning i dessa hänseenden.

Handläggningen vid hovrätten

Då AA överklagade tingsrättens dom angav han uttryckligen att han hade invändningar mot tingsrättens handläggning samt att han bl.a. åberopade en elektronisk fil ur sin cykeldator. Filen skulle enligt hans mening visa att han stod stilla vid stopplikten. Han uppgav vidare i överklagandet att han vid kontakt med hovrätten fått beskedet att domstolen inte tar emot elektroniska filer. Han skrev dessutom att han ville ta med sig sin cykel till hovrätten för att visa på de mätinstrument som sitter där och hur de fungerar.

Enligt hovrättens uppfattning har AA aldrig förvägrats att ge in den elektroniska filen till domstolen. Däremot fattade hovrätten beslut om att inte meddela prövningstillstånd i målet utan att dessförinnan begära in den åberopade elektroniska filen.

Som jag anført ovan beträffande klagomålen mot tingsrätten är det inte annat än undantagsvis av tekniska eller säkerhetsmässiga skäl acceptabelt att en domstol vägrar att ta emot bevisning i form av elektroniska filer. Genom det som kommit fram i ärendet är det dock inte klarlagt att hovrätten förvägrat AA att ge in den åberopade elektroniska filen. Det finns därför inte skäl att kritisera hovrätten i detta avseende.

För att hovrätten skulle pröva tingsrättens dom krävdes prövningstillstånd. Ett sådant tillstånd skulle meddelas bl.a. om det fanns anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens domslut eller om det inte utan prövningstillstånd gick att bedöma riktigheten av tingsrättens domslut. I förarbetena till de tidigare gällande reglerna om prövningstillstånd anges bl.a. följande om hovrättens handläggning av frågor om prövningstillstånd (se prop. 1992/93:216 s. 45).

När hovrätten överväger en fråga om prövningstillstånd, har hovrätten att ta ställning till både bevisfrågor och rättsfrågor i målet. När det gäller bevisfrågorna har hovrätten att gå igenom den bevisning som har förebringats vid tingsrätten och studera hur tingsrätten har värderat den. Om bevisning som inte har förebringats vid tingsrätten åberopas i hovrätten, har hovrätten att ta ställning till om det finns skäl att tillåta denna bevisning och, i så fall, om den kan påverka utgången i målet. Om det vid denna genomgång av bevisfrågorna uppkommer någon tvekan om riktigheten av utgången i tingsrätten, är rekvisiten för ändringsdispens uppfyllda; det finns i så fall, som det uttrycks i lagen, anledning till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit. Hovrätten ska då ge tillstånd till fullständig prövning av målet i hovrätten.

Vid prövningen av frågan om prövningstillstånd skulle meddelas i det nu aktuella målet har hovrätten, enligt sitt yttrande, gjort bedömningen att det inte – i ljuset av övrig bevisning i målet – var behövligt för avgörande av frågan om prövningstillstånd att dessförinnan förelägga AA att ge in den elektroniska filen.

När hovrätten skulle ta ställning till frågan om prövningstillstånd befann den sig i ungefär samma situation som tingsrätten befann sig i vid huvudförhandlingen. AA skrev i sitt överklagande om den cykeldator som han ansett att han inte fått redovisa för tingsrätten och som han ansåg skulle kunna bevisa hans oskuld. Om hovrätten hade trott att innehållet i datorn hade kunnat påverka utgången i målet, hade hovrätten haft att bevilja prövningstillstånd för att därefter ta ställning till hur datorns innehåll skulle kunna bli processmaterial i en ny rättegång i tingsrätten eller i ett fortsatt förfarande inför hovrätten. Att hovrätten i stället valde att inte bevilja prövningstillstånd måste innebära att rätten ansåg att datorns innehåll uppenbart skulle bli utan verkan (35 kap. 7 § RB). Även om det måste vara svårt att göra en sådan bedömning utan att ta del av cykeldatorns innehåll, finner jag inte tillräcklig anledning att kritisera hovrätten för den bedömningen.

Vad AA i övrigt anfört föranleder inga uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.